

ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ГЕНОЦИД ТА ВІЙСЬКОВУ АГРЕСІЮ ПРОТИ УКРАЇНИ

Константий О. В.

ВСТУП

Після завершення Другої світової війни у 1945 році була заснована Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН), метою діяльності якої в пункті 1 статті 1 Статуту визначено підтримання міжнародного миру та безпеки і життя для досягнення цієї мети ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру та придушення актів агресії, або інших порушень миру, проведення мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагодження або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру. Принципами функціонування ООН у пунктах 2, 3 статті 2 Статуту визначено обов'язок усіх держав-членів сумлінно виконувати узяті на себе за цим документом зобов'язання, а також розв'язувати свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість.¹

У процесі діяльності ООН прийнято цілий ряд універсальних міжнародно-правових актів, спрямованих на запобігання війнам, утвердження миру, покарання осіб, які вчиняли військові злочини. Так, у пункті 3 прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 12 листопада 1984 року Декларації «Про право народів на мир», закріплено, що забезпечення здійснення права народів на мир вимагає, щоб політика держав була орієнтована на усунення загрози війни, на виключення застосування сили у міждержавних відносинах та вирішення міжнародних спорів мирними засобами на основі Статуту ООН.²

З останніх актів ООН можна назвати прийняту 19 грудня 2016 року Генеральною асамблеєю Декларацію про право на мир, в якій визнано індивідуальне право кожної людини жити у мирі в умовах заохочення та захисту всіх прав людини та повної реалізації розвитку (стаття 1), а

¹ Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року. URL.: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.

² Декларація «Про право народів на мир» від 12 листопада 1984 року. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/right_to_peace.shtml

також встановлено, що держави, ООН та її спеціалізовані установи мають вживати належних послідовних заходів для здійснення цієї Декларації (стаття 3)³.

Разом з тим входження Російської Федерації (далі – РФ, держава-агресор) начебто як спадкоємиці СРСР до Ради Безпеки ООН – головного міжнародного органу, відповідального за безпеку і мир у світі, в статусі постійного члена, правомірність чого з юридичної точки зору викликає сумніви,⁴ а також прийняття цієї державою участі в ухваленні багатьох декларацій, конвенцій в рамках діяльності органів ООН та Ради Європи, спрямованих на недопущення війн та порушень фундаментальних прав людини, не стало завадою для прийняття керівництвом цієї держави рішення про початок повномасштабного вторгнення її військ на територію суверенної України 24 лютого 2022 року та вчинення в подальшому російськими військовими численних та у різних формах злочинів проти мирного населення нашої країни. У цілому в сукупності злочини, вчинені військовими держави-агресора за наказами її керівництва, за інформаційної підтримки та заохочення з боку пропагандистів фактично являють собою геноцид народу України та інші кримінально-карані діяння проти миру і безпеки людства. У зв'язку з цим, у статті будуть розглянуті питання допустимих міжнародних та національних механізмів притягнення до відповідальності РФ, її політичного і військового керівництва, пропагандистів за геноцид мешканців України за національною ознакою, знищення цивільної інфраструктури, а також за розв'язану збройну агресію загалом.

1. Вчинення Російською Федерацією злочину геноциду українських громадян з позицій норм міжнародного права

Згідно з інформацією, оприлюдненою органами влади України, станом на початок 2023 року з часу початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року внаслідок обстрілів з боку військ держави-агресора 2,4 мільйона мешканців України втратили своє житло,⁵ пошкоджено близько 32 тисяч цивільних і понад

³ Declaration on the Right to Peace, 19 December 2016. URL.: <https://undocs.org/ru/A/RES/71/189>.

⁴ Присутність РФ у Радбезі в ролі постійного члена підриває легітимність найважливішого міжнародного органу з миру і безпеки. URL.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3380839-rosia-samozvanec-u-radi-bezpeki-onn.html>

⁵ Понад 2,4 млн українців втратили дім: що з обіцянним житлом від держави? URL.: <https://telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2022-11-14/5722812-ponad-24-mln-ukraintsiv-vtratil-domivku-shcho-z-obitsyanim-zhitlom-vid-derzhavi>.

700 інфраструктурних об'єктів (*аеродроми, мости, нафтобази, електричні підстанції тощо*),⁶ понад 2,6 тисяч закладів освіти (з них 406 – повністю зруйновані),⁷ 1000 медичних закладів (144 зруйновані),⁸ 1132 об'єкти культури (532 клубні заклади, 431 бібліотека, 61 музей та галерея, 17 театрів та філармоній, 91 заклад мистецької освіти), 171 пам'ятка культурної спадщини, 146 об'єктів цінної історичної забудови, 58 монументів тощо⁹.

Крім не обумовлених військовими потребами обстрілів прилеглих до зон бойових дій сіл, селищ і міст, з настанням холодної пори року керівництвом держави-агресора ухвалені рішення про завдання масових ракетних ударів, направлених на знищення об'єктів генерації, розподілу та передачі електричної і теплової енергії, а також газу практично по всій території України. Зокрема, відповідно до даних компанії-постачальника електроенергії YASNO, з 24 лютого по 30 грудня 2022 року окупанти спрямували на енергетичну інфраструктуру України 609 ракет та 95 безпілотних літальних апарати. За останні чотири місяці 2022 року енергетичні об'єкти України були атаковані РФ 142 разів (вересень – 12; жовтень – 69; листопад – 34; грудень (станом на 30.11.2022) – 27.¹⁰ Такого характеру акти терору з боку РФ переслідують мету створення нестерпних умов для проживання в період низької температури повітря для більшості мешканців сходу, півдня та центру України, спонукання багатьох громадян до залишення своїх домівок і тимчасового виїзду (міграції) до країн Європи.

Відповідно до норм міжнародного права вказані дії військових та політичного керівництва РФ, яке давало та дає накази на збройне вторгнення, вчинення масових ракетних ударів підпадають під ознаки «геноциду» (від грец. «genos» «рід» та лат. «caedo» – «убиваю») –

⁶ Окупанти пошкодили вже близько 32 тисяч цивільних об'єктів і понад 700 інфраструктурних – МВС. URL.: https://hromadske.ua/posts/okupanti-poshkodili-vzhe-blizko-32-tisyachi-civilnih-obyektiv-i-ponad-700-infrastrukturnih-mvs?fbclid=IwAR3S2AT4IPJDG83hXtCr7OQ-ngKMT06yToANCeLKdxFFR46cOe_IYKiKxdk.

⁷ Російські війська пошкодили в Україні 2,6 тисяч закладів освіти. URL.: https://lb.ua/society/2022/12/30/540909_rosiyski_viyska_poshkodili.html.

⁸ МОЗ: На відбудову зруйнованих Росією лікарень потрібен понад \$1 мільярд. URL.: <https://borgexpert.com/news/moz-na-vidbudovu-zrujnovanykh-rosiieiu-likaren-potriben-ponad-1-miliard>.

⁹ Внаслідок російської агресії в Україні постраждали 1132 об'єкти культурної інфраструктури без урахування пам'яток культурної спадщини. URL.: <https://chytomo.com/okupanty-poshkodyly-ponad-1100-ob-iekty-kulturnoi-infrastruktury-minkult/>.

¹⁰ Дані про атаки на энергооб'єкти з початку повномасштабної війни. URL.: <https://www.facebook.com/yasno.com.ua/posts/pfbid0bqa6XffdrquCJyWAT93uUh7zfDUD4QPdFh8VQ5fsCCra8G TMecV8FtAqTMwhUWl>.

винищення окремих груп населення за расовими, національними, релігійними мотивами, найтяжчого злочину проти людства¹¹.

Поява в обігу юриспруденції терміну «геноцид», пише О.В. Мінченко, пов'язана з працями польського правника-лінгвіста – випускника Львівського університету – Рафаеля Лемкіна. Він почав відстоювати визнання геноциду злочином у документах ООН у відповідь на політику нацистів із масового винищення євреїв під час Голокосту та з огляду на попередні історичні випадки цілеспрямованих дій певних держав із страт цілих груп людей. Вперше геноцид визнаний злочином в актах міжнародного права Генеральною асамблеєю ООН у 1946 році¹².

9 грудня 1948 року Генеральною асамблеєю ООН було прийнято Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (далі – Конвенція). У преамбулі передумовою прийняття Конвенції зазначено те, що геноцид є злочином, який порушує норми міжнародного права, суперечить духу і цілям ООН, і що протягом всієї історії завдавав великих втрат людству¹³. 12 січня 1951 року Конвенція набрала чинності; на теперішній час є ратифікованою 149 державами, у тому числі Україною та РФ.

Під час ратифікації Конвенції держави брали на себе зобов'язання визнавати геноцид злочином, який порушує норми міжнародного права і проти якого вони будуть вживати заходів попередження і карати його вчинення, незалежно від того, чи відбувається він у мирний або військовий час. Адже саме такі положення містяться у статті 1 цього акту міжнародного права.

У статті 2 Конвенції вперше на міжнародному рівні було нормативно визначено поняття «геноциду», а саме як дій, які здійснюються з наміром знищити, повністю або частково *національну*, етнічну, расову чи релігійну *групу* як таку у спосіб: а) вбивства членів цієї групи; б) нанесення тяжких тілесних або психічних ушкоджень членам такої

¹¹ Словник іншомовних слів. URL.: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%E3%E5%ED%EE%F6%E8%E4>.

¹² Мінченко О.В. Деякі зауваги щодо поняття «геноцид» / Актуальні питання правового та патріотичного виховання здобувачів вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану: матеріали наук.-теорет. конф., присвяч. Дню науки та пам'яті С. М. Легуші (Київ, 19 трав. 2022 р.) / [редкол.: С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський, Н. М. Пархоменко та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 368 с. С. 88-92.

¹³ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948. URL.: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf

групи; с) *навмисного створення членам групи життєвих умов, які розраховані на повне або часткове знищення групи*; d) унеможливлення народження дітей в середовищі групи; e) насильницької передачі дітей цієї групи іншій групі.

Дослідивши питання кримінальної відповідальності за його вчинення, І.Г. Строкова зазначила, що геноцид належить до найбільш небезпечних злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку – ставить під загрозу існування окремі групи людей на підставі національних, етнічних, расових, релігійних та інших ознак. Тільки продовж минулого століття, зауважила вчена, від масового знищення у рамках політики геноциду через національну, етнічну чи расову приналежність або релігійні переконання у світі потерпілими стали декілька мільйонів осіб. З метою покарання фактів геноциду створювалися Югославський (1991 рік) та Руандійський (1992 рік) трибунали, а в липні 2002 року почав діяти Міжнародний кримінальний суд, уповноважений здійснювати юрисдикцію стосовно осіб, які вчинили геноцид¹⁴.

Так, 26 лютого 2007 року за результатами чотирнадцятирічної роботи Міжнародний кримінальний суд ООН (International Court of Justice) (далі – МС ООН) виніс у справі «Боснія та Герцеговина проти Сербії та Чорногорії» рішення, в якому хоча заперечив безпосередню участь Сербії у геноциді під час Боснійської війни, але визнав порушення цією країною своїх зобов'язань за статтями 1 та 4 Конвенції через те, що вона не спромоглася запобігти геноциду (вбивству 8 тисяч боснійських мусульман) у Сребрениці в 1995 році та передати осіб, звинувачених в геноциді, до Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії¹⁵.

В лютому 2022 року геноцид українців за національною ознакою розпочала вчиняти РФ. Зокрема, органами правопорядку зафіксовано, що військовими та посадовими особами окупаційної адміністрації РФ відносно громадян України з початку повномасштабного вторгнення, крім як завдання масових ракетних атак, були вчинені також інші види діянь, які складають поняття геноциду у розумінні статті 2 Конвенції, а саме такі як: – оголошення намірів про знищення України та українців (президент та інші представники влади держави-агресора неодноразово

¹⁴ Строкова І. І. Кримінальна відповідальність за геноцид: (порівнял. аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08/ Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2010. 18 с. С. 3.

¹⁵ Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. URL.: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Конвенція_про_запобігання_злочину_геноциду _ та_покарання_за_нього](https://uk.wikipedia.org/wiki/Конвенція_про_запобігання_злочину_геноциду_та_покарання_за_нього).

заявляли, що українців як етносу «не існує», що це «штучно створена нація», яка не повинна існувати); – переслідування, катування і вбивства на окупованих територіях людей з проукраїнською позицією, освітян, митців – носіїв української культури; – впровадження на окупованих територіях в освітній процес систем навчання та виховання, спрямованих на зміну ідентичності дітей; – депортація дітей без батьків до РФ з метою зміни їхньої ідентичності; – вилучення з бібліотек і знищення українських книг, викрадення реліквій та артефактів, пов'язаних з давньою історією України тощо¹⁶.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (далі – УВКПЛ) станом на 15 січня 2023 року зафіксувало 18358 втрат серед цивільного населення України: 7031 загиблих та 11327 пораних. Більшість з цих втрат були спричинені використанням вибухової зброї з великою зоною дії, включаючи обстріли з важкої артилерії, реактивних систем залпового вогню, ракет і авіаударів. Водночас УВКПЛ у своєму звіті зауважило, що фактичні цифри втрат мирних мешканців є значно вищими, оскільки отримання інформації з деяких місць, в яких тривають інтенсивні бойові дії є неможливим і багато відомостей все ще очікує на підтвердження¹⁷.

14 січня 2023 року через удар надзвуковою крилатою ракетою Х-22, випущеною з російського дальнього бомбардувальника Ту-22М, по місту Дніпро був знищений під'їзд дев'ятиповерхового будинку. Внаслідок цього злочину загинуло 46 людей, 80 поранено, 9 зникли безвісти, понад 1000 осіб залишилися без житла¹⁸.

3 жовтня 2022 року держава-агресор розпочала систематично завдавати масові атаки ракетами та іранськими дронами-камікадзе типу Shahed по містах і селищах України, знищуючи у такий спосіб об'єкти енергетичної інфраструктури, заклади освіти, цивільні будинки і вбиваючи багатьох мирних мешканців.

З огляду на наведене, діяння політичного і військового керівництва РФ, військовослужбовців, якими практично виконувалися його злочинні накази на здійснення масових ракетних ударів, застосування важкої артилерії, реактивних систем залпового вогню та авіаційних бомбардувань українських міст і селищ, пропагандистів, які щоденно

¹⁶ Офіс Генерального прокурора зафіксував уже понад 300 фактів злочинів геноциду з боку РФ – Костін. URL.: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiya-zlochynu-genotsyd/32109197.html>.

¹⁷ Ukraine: civilian casualty update 16 January 2023. URL.: <https://www.ohchr.org/en/news/2023/01/ukraine-civilian-casualty-update-16-january-2023>

¹⁸ Ракетна атака на Дніпро: 46 людей загинули, 80 поранено, 9 зникли безвісти. Що ще відомо. URL.: <https://suspilne.media/359008-u-dnipri-raketa-vlucila-u-zitloviy-budynok-so-vidomoi/>

закликали до терору і знищення українців як нації, внаслідок чого загинуло та поранено чимало громадян України, зруйновано велику кількість об'єктів житлової, медичної, освітньої і критичної інфраструктури є злочином геноциду у розумінні пункту «с» статті 2 Конвенції. Тому держава-агресор та її винні особи підлягають притягненню до відповідальності згідно з положеннями статті 4 Конвенції МС ООН, що розташований у місті Гаага.

У рамках застосування механізму правосуддя, передбаченого Конвенцією, Україна ще 26 лютого 2022 року подала до МС ООН заяву про вжиття тимчасових заходів для забезпечення дотримання РФ положень Конвенції, а саме про зобов'язання негайно припинити розпочате широкомасштабне військове вторгнення. 16 березня 2022 року, розглянувши цю заяву, МС ООН видав спеціальний наказ (ордер), яким зобов'язав державу-агресора терміново припинити незаконні військові дії на території України¹⁹. Важливим є те, що у цьому наказі Суд вказав, що не віднайшов жодних доказів тверджень РФ про допущення Україною злочину геноциду на своїй території (знищення начебто мешканців Донбасу). Разом з тим до теперішнього часу держава-агресор не виконала цього наказу МС ООН, її війська продовжують вчиняти геноцид, знищувати енергетичну та іншу цивільну інфраструктуру, вбивати багатьох мирних мешканців нашої держави.

В ордері від 23 березня 2022 року у справі «Україна проти Російської Федерації»²⁰ МС ООН встановив для сторін строки для подання письмових заяв по суті – до 23 вересня 2022 року для України та до 23 березня 2023 року для РФ. Україна цей припис Суду вже виконала, надавши відповідний меморандум ще 1 липня 2022 року. 42 демократичні держави 13 липня 2022 року оприлюднили спільну заяву на підтримку позиції держави Україна у названій справі. У цій спільній заяві наголошено на нагальності притягнення РФ до відповідальності за військове вторгнення, вчинення злочинів геноциду, інших грубих порушень норм міжнародного права на території суверенної України. Фактично усі держави, які підписали названу заяву,

¹⁹ *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*. Order, 2022, 16 March. URL.: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf>.

²⁰ *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*. Order, 2022, 23 March. URL.: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220323-ORD-01-00-EN.pdf>.

висловили свій намір вступити у справу, яка розглядається МС ООН, у статусі третьої особи на стороні України²¹.

Таким чином, є всі необхідні і достатні правові та фактичні підстави, підтверджені зібраними та процесуально оформленими доказами, для визнання МС ООН у рішенні справі «Україна проти Російської Федерації», яке у майбутньому без жодних сумнівів буде ухвалено цим міжнародним юрисдикційним органом, вчинення РФ, її керівництвом, військовими, що завдавали масові ракетні атаки, застосували важку артилерію, реактивні системи залпового вогню та авіацію для ударів по мирним українським містам, селищам і селам, пропагандистів, які закликали до цього, внаслідок чого загинули та отримали поранення багато мирних мешканців України, було зруйновано велику кількість об'єктів житлової, медичної, освітньої і критичної інфраструктури, як злочину геноциду проти народу України та постановлення про притягнення держави-агресора та її відповідних винних осіб до відповідальності за порушення Конвенції, а також про зобов'язання виплатити відшкодування завданих Україні матеріальних збитків (репарацій).

2. Щодо відповідальності політичного і військового керівництва, військових і пропагандистів Російської Федерації за вчинення злочину геноциду згідно з законодавством України

Зазначені вище злочинні діяння, які були вчинені проти мирного населення України з початку повномасштабного вторгнення російськими військовими за вказівками (наказами) політичного і військового керівництва держави-агресора, за заохочення знищення українців пропагандистами, утворюють також склад злочину на національному правовому рівні, зокрема, передбаченого у статті 442 «Геноцид» Кримінального кодексу України (далі – КК України).

А саме, у частині першій цієї статті КК України встановлено, що геноцид, тобто діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу, карається позбавленням волі на строк від

²¹ Справа «Україна проти Росії» щодо порушення Конвенції про запобігання геноциду: що далі відбуватиметься у Міжнародному Суді ООН? URL: <https://helsinki.org.ua/articles/sprava-ukraina-proty-rosii-shchodo-porushenia-konventsii-propapobihannia-henotsydu-shcho-dali-vidbuvatymentsia-u-mizhnarod-nomu-sudi-oon/>.

десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі. Крім того, у частині другій статті 442 КК України передбачено застосування арешту на строк до шести місяців або позбавлення волі на строк до п'яти років за вчинення публічних закликів до геноциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів (тобто встановлено кримінальну караність для осіб, які закликають до вчинення геноциду – пропагандистів).

І.Г. Строкова пише, що з погляду конструкції об'єктивної сторони склад злочину, передбачений частиною першою статті 442 КК України, є формально-матеріальним: вчинений у формі вбивства і заподіяння тяжких тілесних ушкоджень він є закінченим із моменту спричинення суспільно небезпечних наслідків одному члену національної, етнічної, расової чи релігійної групи; вчинений у формі створення життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове фізичне знищення групи, скорочення дітонародження чи запобігання йому або насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу, він є закінченим із моменту вчинення діяння незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків. Злочин же, передбачений частиною другою статті 442 КК України, має формальний склад і є закінченим із моменту публічного звернення із закликами до геноциду до багатьох осіб або виготовлення з метою розповсюдження та розповсюдження одного примірника матеріалу із закликами до геноциду²².

Заслуговує на увагу те, що до осіб, які вчинили геноцид, передбачений частиною першою статті 442 КК України, відповідно до частини п'ятої статті 49 та частини шостої статті 80 цього Кодексу відповідно не застосовується давність притягнення до кримінальної відповідальності та давність виконання обвинувального вироку. Тобто вчинення геноциду народу України не має строку давності.

Станом на грудень 2022 року органи прокуратури документально оформили понад 300 фактів геноциду з боку РФ, при розслідуванні яких було допитано понад 2000 осіб, що наслідок бойових дій були змушені залишити територію України або місце свого проживання. Ведеться слідство в 5 провадженнях щодо злочинів геноциду, у тому числі в одному магістральному із вчинення геноциду Українського народу²³. Національною поліцією відкрито понад 46 тисяч проваджень за

²² Строкова І. І. Кримінальна відповідальність за геноцид : (порівнял. аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08/ Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2010. 18 с. С. 16, 17.

²³ Офіс Генерального прокурора зафіксував уже понад 300 фактів злочинів геноциду з боку РФ – Костін. URL.: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiya-zlochyny-genotsyd/32109197.html>.

фактами злочинів російських військових та посібників окупантів на території України проти мирних мешканців²⁴.

Відмітимо, що раніш в Україні вже мали місце спроби притягти до відповідальності осіб за фактами вчинення ними у радянський період геноциду населення за національною ознакою (за статтею 442 КК України).

Так, 13 січня 2010 року суддею Апеляційного суду міста Києва за результатами попереднього розгляду кримінальної справи № 1-33/2010, порушеної Службою безпеки України за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого частиною першою статті 442 КК України, винесено постанову. У цій постанові вказано, що «зібраними органом досудового слідства фактичними даними підтверджено організований та вчинений Сталінін (Джугашвілі) Й.В., Молотовим (Скрябіним) В.М., Кагановичем Л.М., Постишевим П.П., Косіором С.В., Чубарем В.Я. і Хатаєвичем М.М. злочин геноциду, спланований і здійснений ними як один з етапів спецоперації проти частини української національної групи як такої. Оскільки саме українська нація, а не національні меншини, виступала суб'єктом державотворчого самовизначення і лише вона могла реалізувати закріплене Конституцією СРСР 1924 року право на самовизначення шляхом виходу з СРСР і утвердження незалежної української держави. Саме тому безпосереднім об'єктом Голодомору 1932–1933 років стала українська національна група та її питомий складник – українські селяни». Водночас згідно з цією постановою суду кримінальна справа, порушена відносно названих державних діячів СРСР періоду сталінізму за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках з метою винищення українців спланованим ними Голодомором була закрита у зв'язку із смертю цих осіб.²⁵

Після початку повномасштабної збройної агресії РФ проти України дедалі більше країн почали визнавати Голодомор 1932–1933 років геноцидом Українського народу. Станом на грудень 2022 року його вчинення радянською владою було визнано вже 23 державами²⁶.

²⁴ В Україні відкрито вже понад 46 тисяч проваджень проти російських військових – Нацполіція. URL.: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/suspilstvo/ukrayini-vidkryto-vzhe-46-tysyach-provadžhen-proty-rosijs-kuh -vijskovyx-nacpolicziya>.

²⁵ Постанова Апеляційного суду міста Києва від 13 січня 2010 року по кримінальній справі № 1-33/2010. URL.: <http://library.khpg.org/index.php?id=1375462384>.

²⁶ Україна й далі працюватиме над тим, аби більше країн визнали Голодомор геноцидом. URL.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3647656-ukraina-j-dali-pracuvatime-nad-tim-abi-bilse-krain-viznali-golodomor-genocidom-stefancuk.html>

Крім того, як впливає із змісту ухвали Генічеського районного суду Херсонської області від 26 грудня 2016 року у справі № 653/4268/16-к (провадження № 1-кс/653/665/16), прокуратурою Автономної Республіки Крим здійснювалося досудове розслідування в кримінальному провадженні від 9 грудня 2015 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 442 КК України, стосовно осіб з числа представників Державного комітету оборони та інших органів державної влади СРСР, які вчинили насильницьке переселення протягом травня-липня 1944 року кримсько-татарського народу та представників інших національних груп з території Кримської АРСР для проживання до непристосованих районів Узбецької РСР та інших областей РСФСР, що переслідувало мету часткового фізичного знищення зазначених національних груп.²⁷ Разом з тим, наразі відомості про завершення розслідування у цьому кримінальному провадженні та про прийняття судом відповідної постанови у ньому у відкритих джерелах відсутні.

14 квітня 2022 року Верховна Рада України прийняла Заяву, в якій вказала, що визнає вчинені Збройними силами РФ та її політичним і військовим керівництвом дії під час останньої фази збройної агресії проти України, розпочатої 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу. У пояснювальній записці до постанови, якою було затверджено дану Заяву, відзначено, що «вчинені Збройними силами РФ дії є не просто злочином агресії, а мають на меті системне і послідовне знищення Українського народу, його самотійний розвиток та позбавлення його права на самовизначення та самостійний розвиток. Це вимагає невідкладного визнання дій, вчинених Збройними силами держави-агресора під час останньої фази збройної агресії проти України геноцидом Українського народу».²⁸

Отже, можна очікувати, що у майбутньому у тих провадженнях, які наразі розслідуються правоохоронними органами України за фактами вчинення злочинів геноциду народу України в 2022-2023 роках за ознаками, встановленими в статті 442 КК України, судами України будуть прийняті відповідні вироки (у тому числі у заочному провадженні), якими будуть передбачені відповідні кримінальні

²⁷ Ухвала Генічеського районного суду Херсонської області від 26 грудня 2016 року у справі № 653/4268/16-к (провадження № 1-кс/653/665/16). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/63826457>.

²⁸ Постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» від 14.04.2022 № 2188-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>

покарання до причетних у вчиненні цих злочинів осіб з числа керівництва, військових і пропагандистів РФ.

3. Щодо притягнення керівництва Російської Федерації та Білорусі за вчинення злочину військової агресії проти України

Визначений статтями Конвенції механізм притягнення до відповідальності винних держав та її керівних осіб, тобто у діяльності МС ООН, розрахований лише на випадки покарання вчинення злочинів геноциду, однак не військової агресії, яка з позицій норм **міжнародного права також відноситься до найбільш тяжких, однак окремого виду, злочинів проти миру і безпеки людства.**

Поняття злочину агресії та перелік діянь, які складають його зміст, визначено у резолюції 3314 (XXIX) Генеральної асамблеї ООН «Визначення агресії», що прийнята 14 грудня 1974 року. Зокрема, у цьому документі під «агресією» розуміється **застосування збройних сил державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави, або будь-яким іншим чином, несумісним зі Статутом ООН.** У статті 4 резолюції також закріплено, що агресія не вичерпується всіма вказаними у цьому документі діями, а Рада безпеки ООН, відповідно до Статуту ООН, може кваліфікувати як акти агресії інші дії держав²⁹.

Генеральною асамблеєю ООН на надзвичайній сесії 2 березня 2022 року у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну ухвалена резолюція під назвою «Агресія проти України». Таким чином, головний дорадчий і представницький орган ООН фактично також визнав вчинення РФ, її керівництвом злочину агресії по відношенню до України³⁰.

З 2010 року згідно з Кампальськими поправками до Римського статуту **Міжнародного кримінального суду (International Criminal Court) (далі – МКС)** притягнення до відповідальності за вчинення злочину агресії належить до юрисдикції МКС. Однак, повноваження МКС поширюються на державу, яка вчинила злочин агресії, тільки через рік після ратифікації нею Римського статуту МКС разом із Кампальськими поправками. Ураховуючи те, що РФ дотепер не ратифікувала Римський статут МКС, для **покарання керівництва держави-агресора за вчинення злочину агресії проти України має**

²⁹ Марусяк О. Злочин агресії в міжнародному праві: чому все так складно? URL: <https://gpr.org.ua/news/zlochyn-ahresii-v-mizhnarodnomu-pravi-chomu-vse-tak-skladno/>

³⁰ Які злочини скоює Росія в Україні? URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyini-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyina-istorychnyy-kontekst/yaki-zlochyny-skoyuye-rosiya-v-ukrayini>

йти мова про створення для цього спеціального (ad hoc) міжнародного військового трибуналу³¹.

З метою усунення прогалин в існуючих механізмах міжнародного правосуддя, ураховуючи те, що компетенція МС ООН відповідно до Конвенції обмежується лише притягненням до відповідальності винних у вчиненні геноциду, 19 січня 2023 року Європейський парламент прийняв резолюцію, в якій закликав інституції ЄС у тісній співпраці з Україною та міжнародним співтовариством, створити такий спеціальний міжнародний трибунал для забезпечення судового покарання політичного та військового керівництва РФ, а також її союзника Білорусі, за вчинення саме злочину агресії проти України. У цій резолюції законодавчий орган ЄС вказав на те, що звірства, вчинені російськими військами в Бучі, Ірпіні та багатьох інших українських містах, демонструють жорстокість війни та підкреслюють важливість скоординованих міжнародних дій для притягнення винних осіб до відповідальності згідно з міжнародним правом³².

26 січня 2023 року резолюцію, якою затверджено вимоги про створення в Гаазі спеціального міжнародного кримінального трибуналу для переслідування російських, а також білоруських політичних і військових лідерів, які «планували, готували, ініціювали або здійснили» загарбницьку війну Росії проти України, ухвалила також Парламентська асамблея Ради Європи (далі – ПАРЄ)³³.

Згідно з цією резолюцією ПАРЄ спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України повинен: – мати юрисдикцію, обмежену агресією, розпочатою Російською Федерацією в лютому 2014 року, з поширенням його повноважень на роль і співучасть в агресивній війні проти України керівництва Білорусі; – статут цього трибуналу має містити визначення злочину агресії відповідно до статті 8bis Статуту МКС та міжнародного звичаєвого права; – його статут має чітко зазначати, що особисті імунітети не будуть застосовуватися до державних посадовців, які займають посади, відповідно до практики інших міжнародних кримінальних трибуналів, і що функціональні імунітети в будь-якому випадку не будуть застосовуватися до злочину агресії; – статут цього

³¹ Спеціальний військовий трибунал щодо російської агресії. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/war-crimes/331153-voenni-zlochini-chi-treba-spetstribunal>

³² Ukraine war: MEPs push for special tribunal to punish Russian crimes. URL: https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230113IPR66653_/ukraine-war-meps-push-for-special-tribunal-to-punish-russian-crimes

³³ PACE unanimously demands an international tribunal to prosecute Russian and Belarusian leaders for the crime of aggression against Ukraine. URL: <https://pace.coe.int/en/news/8963/pace-unanimously-demands-an-international-tribunal-to-prosecute-russian-and-belarusian-leaders-for-the-crime-of-aggression-against-ukraine>

трибуналу має містити перелік прав обвинуваченого на справедливий судовий розгляд, а також посилання на принципи законності та *non bis in idem* відповідно до міжнародного права та Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, як її тлумачить Європейський суд з прав людини; – його роль буде доповнювати юрисдикцію МС ООН і жодним чином не обмежувати та не впливати на здійснення останнім юрисдикції щодо геноциду, вчиненого в контексті триваючої агресії та його юрисдикції в цілому.

У резолюції від 26 січня 2023 року ПАРЄ закликала держави та міжнародні організації, які підтримують утворення названого спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України, надати йому достатні людські та фінансові ресурси, забезпечивши повну незалежність та ефективне оперативне функціонування. До створення спеціального трибуналу Асамблея закликала держави-члени та Раду Європи підтримати і надати конкретну експертну та технічну допомогу процесу створення Тимчасової міжнародної прокуратури для розслідування злочину агресії у тісній співпраці з Генеральною прокуратурою України³⁴.

ВИСНОВКИ

Таким чином, діяння політичного і військового керівництва РФ, військовослужбовців, які виконують їх злочинні накази, пропагандистів, що закликають до введення агресивної війни проти України, масових вбивств, обстрілів і ракетних ударів по містах, селищах і селах, до вбивств та знищення мирних українців, становлять злочини геноциду та агресії. Ці злочини є найтяжчими злочинами відповідно до норм міжнародного права та законодавства України.

Розв'язання Російською Федерацією широкомасштабної війни проти України грубо порушує, фактично руйнує світовий правопорядок, переслідує мету знищити Україну як суверенну державу та такий, що любить та відстоює свою свободу, зроблений європейський вибір Український народ.

З метою покарання політичного і військового керівництва, військових, пропагандистів Російської Федерації, а також Білорусі, причетних до вчинення злочинів геноциду українців, агресії та інших діянь проти людяності на території України, починаючи з 24 лютого 2022 року, прийнятним може бути застосування таких юрисдикційних

³⁴ Legal and human rights aspects of the Russian Federation's aggression against Ukraine. Report Committee on Legal Affairs and Human Rights. URL.: <https://pace.coe.int/pdf/1fd9b108e6942fa495290116d912785250c8f63791d265f632d2b7181c39b816/doc.%2015689.pdf>

механізмів: 1) розслідування зазначених злочинів та притягнення винних в їх вчиненні осіб до кримінальної відповідальності на національному правовому рівні (даний механізм через наявність офіційного імунітету від переслідування відповідно до норм міжнародного права у вищого політичного та військового керівництва держав-агресорів не є цілком ефективним саме стосовно цих осіб); 2) притягнення вказаних осіб (злочинців) до відповідальності за вчинення злочину геноциду на основі норм Конвенції у процедурах правосуддя в Міжнародному суді ООН; 3) створення спеціального міжнародного трибуналу з питання вчинення РФ злочину агресії щодо України, враховуючи те, що держава-агресор не ратифікувала Римський статут МКС. Цим спеціальним міжнародним трибуналом водночас має бути вирішено питання про притягнення до відповідальності за надання допомоги, сприяння веденню РФ агресивної війни проти України політичного керівництва Білорусі.

Створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України, який би у своїй діяльності взаємодіяв з Міжнародним кримінальним судом та Міжнародним судом ООН, виступає найкращим варіантом забезпечення притягнення до відповідальності політичного і військового керівництва Російської Федерації та Білорусі за вчинення злочину військової агресії проти України.

Не притягнення до відповідальності винних в геноциді та військовій агресії проти України осіб з числа політичного і військового керівництва, військових, пропагандистів Російської Федерації, а також Білорусі матиме руйнівні наслідки для світового правопорядку. Адже не призначення справедливого покарання для зазначених осіб за вчинення ними щодо народу України численних злочинів, створить прецедент можливості безкарного ведення в майбутньому загарбницьких війн, вчинення злочинів проти миру та людяності як наступними поколіннями мешканців РФ, так і дружними їм авторитарними режимами.

На теперішній час на рівні європейських інституцій розпочато процес створення нового міжнародно-правового механізму для забезпечення покарання винних за злочини геноциду та агресії проти України, створення відповідного спеціального міжнародного трибуналу. Дана обставина вселяє надію на те, що російські та білоруські політичні і військові керівники, які планували, ініціювали або давали накази на здійснення військової агресії проти України, контролювали та керували злочинними діями своїх військових, будуть притягнуті до відповідальності за розв'язану загарбницьку війну проти України, знищення критичної та цивільної інфраструктури, руйнування багатьох

міст, селищ і сіл, підприємств, вчинення численних вбивств, звірств щодо мирного населення України, інших військових злочинів.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються питання допустимих міжнародних та національних механізмів притягнення до відповідальності Російської Федерації, її політичного і військового керівництва, пропагандистів за геноцид мешканців України за національною ознакою, знищення цивільної інфраструктури, а також за розв'язану збройну агресію.

Наголошується на тому, що діяння політичного і військового керівництва Російської Федерації, військовослужбовців, якими практично виконувалися його злочинні накази на здійснення масових ракетних ударів, застосування важкої артилерії, реактивних систем залпового вогню та авіаційних бомбардувань українських міст і селищ, пропагандистів, які щоденно закликали до терору і знищення українців як нації, внаслідок чого загинуло та поранено чимало громадян України, зруйновано велику кількість об'єктів житлової, медичної, освітньої і критичної інфраструктури являють собою злочин геноциду у розумінні пункту «с» статті 2 Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Тому держава-агресор та її винні особи підлягають притягненню до відповідальності згідно з положеннями статті 4 цієї Конвенції Міжнародним судом ООН, який розташований у місті Гаага.

Прогнозується також прийняття на національному судовому рівні у тих провадженнях, які на теперішній час розслідуються правоохоронними органами України за фактами вчинення злочинів геноциду народу України в 2022-2023 роках, відповідних вироків, якими можуть бути заочно засуджені згідно зі статтею статті 442 Кримінального кодексу України причетні до вчинення цих злочинів особи з числа керівництва, військових і пропагандистів Російської Федерації.

Створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України, який би у своїй діяльності взаємодіяв з Міжнародним кримінальним судом та Міжнародним судом ООН, визнається найкращим варіантом забезпечення притягнення до відповідальності політичного і військового керівництва Російської Федерації та Білорусі за вчинення злочину військової агресії проти України.

Підсумовується, що не притягнення до відповідальності винних в геноциді та військовій агресії проти України осіб з числа політичного і військового керівництва, військових, пропагандистів Російської Федерації, а також Білорусі матиме руйнівні наслідки для світового правопорядку. Адже не призначення справедливого покарання для зазначених осіб за вчинення ними щодо народу України численних

злодіянь, створить прецедент можливості безкарного ведення в майбутньому загарбницьких війн, вчинення злочинів проти миру та людяності як наступними поколіннями мешканців РФ, так і дружними їм авторитарними режимами.

Література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року. URL.: [https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/ UN%20Charter_Ukrainian.pdf](https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf).

2. Декларація «Про право народів на мир» від 12 листопада 1984 року. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/right_to_peace.shtml

3. Declaration on the Right to Peace, 19 December 2016. URL : <https://undocs.org/ru/A/RES/71/189>.

4. Присутність РФ у Радбезі в ролі постійного члена підриває легітимність найважливішого міжнародного органу з миру і безпеки. URL.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3380839-rosia-samozvanec-u-radi-bezpeki-oon.html>.

5. Понад 2,4 млн українців втратили домівку: що з обіцяним житлом від держави? URL.: <https://telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2022-11-14/5722812-ponad-24-mln-ukraintsiv-vtratili-domivku-shcho-z-obitsyanim-zhitlom-vid-derzhavi>.

6. Окупанти пошкодили вже близько 32 тисяч цивільних об'єктів і понад 700 інфраструктурних – МВС. URL.: https://hromadske.ua/posts/okupanti-poshkodili-vzhe-blizko-32-tisyachi-civilnih-obyektiv-i-ponad-700-infrastrukturnih-mvs?fbclid=IwAR3S2AT4IPJDG83hXtCr7OQ-ngKMT06yToANCeLKdxFFR46cOe_IYKiKxdk.

7. Російські війська пошкодили в Україні 2,6 тисяч закладів освіти. URL.: https://lb.ua/society/2022/12/30/540909_rosiyski_viyska_poshkodili.html.

8. МОЗ: На відбудову зруйнованих Росією лікарень потрібен понад \$1 мільярд. URL.: <https://borgexpert.com/news/moz-na-vidbudovu-zrujnovanykh-rosiieiu-likaren-potriben-ponad-1-miliard>.

9. Внаслідок російської агресії в Україні постраждали 1132 об'єкти культурної інфраструктури без урахування пам'яток культурної спадщини. URL.: <https://chytomo.com/okupanty-poshkodyly-ponad-1100-ob-iekty-kulturnoi-infrastruktury-minkult/>.

10. Дані про атаки на енергооб'єкти з початку повномасштабної війни. URL.: <https://www.facebook.com/yasno.com.ua/posts/pfbid0bqa6XffdrquCJyAwAT93uUh7zfDUD4QPDftFh8VQ5fsCCra8GTMecV8FtAqTMwhUWl>.

11. Словник іншомовних слів. URL.: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%E3%E5%ED%EЕ% F6%E8%E4>.

12. Мінченко О.В. Деякі зауваги щодо поняття «геноцид» / Актуальні питання правового та патріотичного виховання здобувачів вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану: матеріали наук.-теорет. конф., присвяч. Дню науки та пам'яті С. М. Легуші (Київ, 19 трав. 2022 р.) / [редкол.: С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський, Н. М. Пархоменко та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 368 с. С. 88-92.

13. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948. URL.: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf

14. Строкова І.І. Кримінальна відповідальність за геноцид: (порівнял. аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08/ Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2010. 18 с.

15. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. URL.: https://uk.wikipedia.org/wiki/Конвенція_про_запобігання_злочину_геноциду_та_покарання_за_нього.

16. Офіс Генерального прокурора зафіксував уже понад 300 фактів злочинів геноциду з боку РФ – Костін. URL.: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiya-zlochynu-genotsyd/32109197.html>.

17. Ukraine: civilian casualty update 16 January 2023. URL.: <https://www.ohchr.org/en/news/2023/01/ukraine-civilian-casualty-update-16-january-2023>

18. Ракетна атака на Дніпро: 46 людей загинули, 80 поранено, 9 зникли безвісти. Що ще відомо. URL.: <https://suspilne.media/359008-udnipri-raketa-vlucila-u-zitlovij-budinok-so-vidomo/>.

19. *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*. Order, 2022, 16 March. URL.: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf>.

20. *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*. Order, 2022, 23 March. URL.: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220323-ORD-01-00-EN.pdf>.

21. Справа «Україна проти Росії» щодо порушення Конвенції про запобігання геноциду: що далі відбуватиметься у Міжнародному Суді

ООН? URL.: <https://helsinki.org.ua/articles/sprava-ukraina-proty-rosii-shchodo-porushennia-konventsii-pro-zapobihannia-henotsydu-shcho-dalividbuvatymetsia-u-mizhnarod-nomu-sudi-oon/>.

22. В Україні відкрито вже понад 46 тисяч проваджень проти російських військових – Нацполіція. URL.: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/suspilstvo/ukrayini-vidkryto-vzhe-46-tysyach-provazhen-proty-rosijskikh-vijskovykh-nacpolicziya>.

23. Постанова Апеляційного суду міста Києва від 13 січня 2010 року по кримінальній справі № 1-33/2010. URL.: <http://library.khpg.org/index.php?id=1375462384>.

24. Україна й далі працюватиме над тим, аби більше країн визнали Голодомор геноцидом. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3647656-ukraina-j-dali-pracuvatime-nad-tim-abi-bilse-krain-viznali-golodomor-genocidom-stefancuk.html>

25. Ухвала Генічеського районного суду Херсонської області від 26 грудня 2016 року у справі № 653/4268/16-к (провадження № 1-кк/653/665/16). URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/63826457>.

26. Постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» від 14 квітня 2022 року № 2188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>.

27. Марусяк О. Злочин агресії в міжнародному праві: чому все так складно? URL: <https://rpr.org.ua/news/zlochyn-ahresii-v-mizhnarodnomu-pravi-chomu-vse-tak-skladno/>

28. Які злочини скоює Росія в Україні? URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyini-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/yaki-zlochyny-skoyuye-rosiya-v-ukrayini>

29. Спеціальний військовий трибунал щодо російської агресії. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/war-crimes/331153-voenni-zlochyni-chi-treba-spettribunal>.

30. Ukraine war: MEPs push for special tribunal to punish Russian crimes. URL.: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230113IPR66653/ukraine-war-meps-push-for-special-tribunal-to-punish-russian-crimes>.

31. PACE unanimously demands an international tribunal to prosecute Russian and Belarusian leaders for the crime of aggression against Ukraine. URL: <https://pace.coe.int/en/news/8963/pace-unanimously-demands-an-international-tribunal-to-prosecute-russian-and-belarusian-leaders-for-the-crime-of-aggression-against-ukraine>.

32. Legal and human rights aspects of the Russian Federation's aggression against Ukraine. Report Committee on Legal Affairs and Human Rights.
URL : <https://pace.coe.int/pdf/1fd9b108e6942fa495290116d912785250c8f63791d265f632d2b7181c39b816/doc.%2015689.pdf>

Information about the authors:

Konstantiy Oleksandr Volodymyrovych,

Doctor of Legal Sciences,

Professor at the Department of Constitutional and Administrative Law,

National Transport University

1, Mykhailo Omelyanovich-Pavlenka Str., Kyiv, 02000, Ukraine